

СОЦІАЛЬНІ ТА КУЛЬТУРНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПОСТМОДЕРНІЗМУ

Стаття присвячена аналітичному осмисленню соціальних і культурних детермінант та особливостей становлення постмодернізму як нової сучасної реальності. Розглянуто постмодернізм як термін, що вживають для пояснення соціокультурних змін, які відбулися після Другої світової війни. Для постмодернізму як сучасної доби характерні зміни у відносинах між людьми, стилі життя, споживанні, проведенні вільного часу. Проаналізовано передумови виникнення суспільства постмодерну, виявлено його головні риси: індивідуалізм, диференціація, раціоналізація та економізм. Обґрунтовано думку про те, що в сучасному світі нормою людського мислення повинно бути суб'єктивне переконання людини, норма поведінки її суб'єктивної совісті, а основою для розуміння сенсу існування має бути лише специфічна історія, конкретний горизонт досвіду та почуття окремих людей.

Ключові слова: *постмодернізм, сучасність, модернізація, глобалізація, споживання, вільний час, суб'єктивність, соціокультура.*

У сучасній соціологічній літературі останніх десятиліть розгорнуто широкий дискурс стосовно аналітичного осмислення основних рис постмодернізму та переходу до нової сучасної реальності. Ця тема є актуальною, потребує свого поглибленого соціологічного аналізу.

Метою статті є окреслення соціальних та культурних детермінант постмодернізму.

Постмодернізм – це термін, який вживають для опису соціокультурних змін, що відбулися в поведінці людей після Другої світової війни, а також для опису культури доби капіталізму, для якої характерне перевиробництво знаків і товарів (так зване спокутування споживачів). Унаслідок зникнення існуючих раніше законів і розвитку плюралізму нині не існує жодної непереборної істини (оскільки відбулося так зване падіння великих наративів), але натомість з'являються екстремальні та надзвичайно захопливі форми вільного часу. Наслідком описаних явищ є стилізація елітарної та масової культури. Іншою характерною рисою постмодернізму є естетизація повсякденного життя, що є важливою причиною участі людей у різноманітних (усе більш витончених) формах фізичного відпочинку.

У сучасних розвинених суспільствах діяльність людини має квазі-обов'язковий характер, оскільки співзвучна самооцінці та визначає соціальний статус особи. Великі обсяги діяльності, які проводяться людиною, дають їй відчуття соціальної адекватності. Виникає бажання посилити соціальний статус і відчутти приховане задоволення від тимчасового відчуття себе членом вищого соціального класу, ніж власний. Таким чином, виникає «раціональний гедонізм», моральне визнання безтурботності та побудови престижу, який ґрунтується на «бутті в часі».

Постмодерністський світ став відкритим «супермаркетом», у якому ми купуємо не лише товари та послуги, а й цінності, прикладом яких може бути, зокрема, отримання похвали від інших завдяки набуттю нового соціального статусу. Людське життя стало «актом набуття».

Тому, аналізуючи феномен споживання, потрібно враховувати проблеми престижу. Відсутність можливості споживати дорогі, поліпшені продукти завдає образ і є доказом неповноцінності. Вільний час ідеально підходить для презентації людиною своїх можливостей споживання.

Нині існує нова тенденція до споживання вільного часу – людина намагається підібрати все більше й більше інформації в однаковій кількості часу. Стосується це так званих заміників вільного часу, які можуть бути зреалізовані за менший час. Крім того, багато дійств проводяться одночасно (без відставки від будь-якого з них), нарешті, планування діяльності робиться так, щоб графіки вільного часу не містили жодних прогалів. Крім того, вільний час стає мозаїчним простором, у якому діяльність збігається – розмивається час праці і вільний час від неї. Виникає так званий позачасовий час, тобто нескінченність, що надає змогу людині одночасно виконувати кілька видів діяльності, у реальних та віртуальних вимірах. Існує також тимчасове накопичення – стиснення найбільшої кількості пропозицій та досвіду в найкоротші терміни.

На думку багатьох соціологів, сучасна форма суспільства визначається процесами модернізації та глобалізації. З початку свого існування соціологія цікавилася, передусім, сучасним суспільством [15, с. 78]. Твори класиків соціології були реакцією на ситуацію прориву та переходу від традиційних форм суспільного життя до нових умов та нового суспільного ладу в Західній Європі, що почав розвиватися наприкінці XVIII і початку XIX ст. [17, с. 557].

Один із творців соціології Огюст Конт, підкреслюючи економічні аспекти, вказував на такі особливості сучасності, а саме другої половини XIX ст.: концентрація робочої сили в міських центрах; організація роботи, орієнтована на ефективність та прибуток; застосування науки й техніки у виробничих процесах; явний або латентний антагонізм між роботодавцями та працівниками; контрасти й соціальні нерівності; економічна система, заснована на індивідуальному підприємстві та вільній конкуренції [17, с. 558–559].

Деякі автори використовували іншу стратегію в описі сучасності: М. Вебер (традиційне суспільство – аграрне і капіталістичне), Г. Спенсер (військове та індустріальне суспільство), Ф. Тьоніс (група та асоціація), Е. Дюркгейм (суспільство з механічною солідарністю та суспільство органічної солідарності), Г. Мейн (суспільство статусів і суспільство договорів), Р. Редфілд (сільське суспільство та міське суспільство), – пропонуючи полярні, дихотомічні моделі, що суперечать новому суспільному устрою в опозиції до традиційного [11, с. 8–9].

Аналізуючи сучасне суспільство, необхідно підкреслити індивідуальні наслідки нового суспільного устрою: зміцнення національних держав у межах інтегрованої системи міжнародних держав; прагнення до економічної ефективності та влади на національному й міжнародному рівнях, підвищення ефективності через використання теоретичних знань і практичних навичок, демократичних форм управління та формування політики, підвищення рівня освіти й свободи слова та віри, урбанізація, піднесення ідеї індивідуальної суб'єктивності й гідності та прав особи. Усі ці процеси, на думку авторів, що вивчають цю проблему, відкриті та відбуваються дуже різноманітно. Їх спільна риса – це розрив з традиційною основою влади та прискореними темпами змін у всіх сферах життя [5, с. 82–83]. Тому сучасність потрібно розглядати в термінах певного процесу, охоплюючи різні явища, фактори, що зумовлюють трансформацію, еволюцію та перехід від традиційної форми суспільства до сучасності.

Акцентуємо увагу на таких аспектах сучасності: культурному, політичному та соціально-економічному. Найбільш характерною рисою культурного аспекту сучасності є розвиток точних, природничих наук та математики. Традиційне суспільство старих уявлень про реальність, легітимізоване релігією, яке Е. Дюркгейм уже назвав найважливішою силою, що інтегрує суспільство, що сприяє збереженню порядку, соціального порядку шляхом зміцнення колективної свідомості, було знищено через раціоналізм західної культури, підриваючи релігійні структури легітимності.

П. Бергер, теоретик, який пропагував тезу секуляризації в своїх дослідженнях за певний період часу, розглядав найважливіші функції релігії в категоріях номосу, номізації – перетворення хаотичної реальності на одвічний стан порядку та права. Релігія є, на його думку, святим космосом. Уся реальність земного світу – це відтворення цього космічного ладу, встановленого Богом.

Порядок є постійним і має сенс для окремих людей, соціальних груп завдяки пропозиції готових рішень та перевірки тих ролей, які виконуються, узгодженості рішень і виборів [13, с. 21–22]. Питання модернізації в соціологічній теорії не має чіткої цензури, однак, здається, що обговорення проблеми через протидію сучасності дасть змогу зафіксувати його концептуальну схему.

Не варто також розглядати проведений аналіз як питання ступеня сутності, кажучи «ні» про лінійність, можна сказати інше, про різності в сенсі сучасності [2, с. 44]. Як зауважує З. Бауман, однією з найважливіших рис феномену сучасності є його незмінна тенденція, а точніше постулат: «Серед безлічі неможливих до реалізації завдань, які поставила перед собою сучасність і які стали тим, чим є, це – завдання введення порядку (точніше: “визнання порядку як завдання”» [1, с. 15]. Визначення орієнтації на порядок та боротьбу з хаосом тісно пов'язане з тенденціями, що пов'язані із сучасною схильністю до раціоналізації практик суспільного життя [16, с. 81–85].

Сучасність як формування світогляду пов'язана з подіями XVIII ст., серед яких особливу увагу приділяють Великій французькій революції, промисловій революції в Англії та правовій в Америці. Соціальні трансформації, зумовлені цими подіями, змінили аспекти сформованих поглядів на сучасне суспільне життя, тобто галузі економіки, класової структури, політики та культури. В економічній сфері характерними елементами нового порядку стали висока швидкість економічного зростання, панування промислового сектору економіки, урбанізація та індустріалізація, технологічний розвиток, конкурентоспроможність ринків праці, підприємництво [9, с. 13–14].

Важливе місце в соціологічних теоріях сучасності має розшарування суспільства. Коли йдеться про стратифікацію, то вона є фактом і основою стабільності суспільства. Важливими цінностями, принесеними цими революціями, є: 1) розшарування: матеріальна власність, що визначає соціальний статус; пролетаризація та пауперизація; поляризація соціальної нерівності шляхом капіталістичного реінвестування прибутку елітою власників капіталу; розвиток середнього класу в адміністрації, транспорті, освіті, науці та сфері послуг; 2) політична система: центральна роль держави та верховенство права; поява категорії громадянства; безособова та раціональна система управління; 3) культура: секуляризація, легітимізована розумом; стрижнева роль науки; егалітаризація та демократизація освіти; виникнення та укорінення масової культури, а також її послуг, адресованих широкій громадськості.

Тобто соціокультурний вимір надав змогу розширювати сферу праці разом із прогресуючим капіталізмом, який тоді відкрив шлях до споживчої орієнтації (як у його утилітарній, так і в символічній версії, тобто окремо від потреби накопичення). Наведений перелік, незважаючи на його неповноту, накреслює одне з багатьох визначень сучасності, на основі яких виникають засади постмодерного суспільства.

Підбиваючи підсумок цього аналізу, зауважимо, що деякі соціологи, наприклад, Кришан Кумар, звертають увагу на п'ять основних принципів сучасності:

Індивідуалізм – людина позбавляється введених групових зв'язків і звичок, сама починає вирішувати для себе спосіб свого життя. Вона вибирає між багатьма моделями життя чи кар'єри, сама відповідає за своє рішення та вибір.

Диференціація – пов'язана з принципом індивідуалізму та його доповненням; означає розподіл і різноманітність варіантів у всіх сферах життя: робота (де існує величезна спеціалізація, диверсифікація професій, що вимагає різних навичок, компетенцій, освіти), споживання (необмежений вибір товарів або послуг), освіта, політика (різноманітність сторін), культура (множинність різних стилів життя, смаків, релігій (секти, нові релігійні рухи, альтернативна релігійність) [17, с. 563].

Раціоналізація – у сучасності все більш помітною стає перевага розсудливості, розрахунку та об'єктивності. Класичним прикладом теорії раціоналізації є аналіз М. Вебера, який у контексті сучасності вказує на домінування бюрократичних структур, що означає ліквідацію особистих і неформальних зв'язків для найбільш ефективного та оптимального вирішення завдань. Інша особливість сучасності, на думку М. Вебера, – це секуляризація, яка випроявляється у відмові від магічного та релігійного мислення [13, с. 21–22].

Економізм – всеосяжний принцип економізму, для якого характерні дві властивості, які формують сучасне суспільство. Це виробництво й споживання, а основною ланкою, що їх пов'язує між собою, є товари та гроші. Споживання стає цінністю, основою та метою життя людини [17, с. 82–83].

Експансивність – основним проявом цього є розширення в просторі, охоплення всього світу. Розширення сучасного суспільного устрою проникає всі сфери життя: звичаї, моральні закономірності, мистецькі стилі, масові культури. Скрізь, де воно проникає, формуються нові форми сімейного життя, освіти, форм відпочинку та розваг.

Сьогодні ми спостерігаємо, що ці елементи сучасності зазнають широкої критики. Цивілізація, у якій ми живемо, увійшла в новий етап своєї історії. Крім швидких і шокуючих змін, що відбуваються практично в усіх сферах людського життя, ми маємо справу з фундаментальною переоцінкою, яка відбувається дуже швидко.

У результаті все більше й більше фахівців з різних дисциплін погоджуються з твердженням, що в II половині ХХ ст. закінчилася доба модернізму та сучасності, для якої у сфері мислення характерні прагнення до точного, раціонального, наукового пізнання об'єктивної реальності, а у сфері – прагнення до досягнення високої продуктивності та ефективності в усіх взятих на себе зобов'язаннях.

Нові тенденції зазвичай називають постмодернізмом або постсучасністю [10, с. 687–699]. Поняття постмодернізму є дуже загальним і має безліч різних тверджень, що вказує на виникнення нової соціокультурної парадигми та на заміну сучасності завдяки раніше згадуваним новим соціальним порядком.

Згідно з припущенням, прийнятим З. Бауманом, ми живемо в такому проривному періоді, як перехід від традиційного до сучасного суспільства. Відповідно до теорії П. Бурдьє, сучасне суспільство вступає до іншої фази, яка називається *Другою, вторинною сучасністю або рефлексуючою сучасністю* [6, с. 169].

Перша фаза була періодом промислової модерності, і йшлося про модернізацію традицій. Нове суспільство було частково індустріальним, але воно залишалося переважно феодальним. Характерною рисою цієї фази було існування великих соціальних груп – класів. Вони поділяли свої спільні інтереси, подібний спосіб життя та однакові цінності.

Водночас було створено центральну державну владу, накопичено капітал, поділ праці змінився. Зросла соціальна мобільність, виникли урбанізація та масове споживання. Основними мотивами модернізації були збільшення поділу праці, створення самореферентних підсистем (економічних, політичних, освітніх, законодавчих та релігійних інститутів).

Унаслідок цього напруженість між сучасністю та релігією була пояснена так званою тезою секуляризації, згідно з якою релігія відокремилася від інших сфер суспільного життя [7, с. 42].

Наступним процесом, який визначає стан сучасного світу, є процес постмодернізму, що означає дедалі більшу різноманітність та диференціацію життєвих стилів. Будь-яка форма життя є одним із варіантів. Значення традицій або інституційних носіїв традиції, включаючи релігійні, знижується. Особа змушена вибирати різні варіанти та рішення, а також їх наслідки. Її життя, мислення та діяння все більше зазнають рефлексії та само-рефлексії.

Індивідуалізація також означає, що ідентифікація особистості припинилася надаватися зверху. Постмодернізм – це посттрадиційний порядок, який щодня вказує, як поводитися, що носити, що їсти та багато іншого, змушуючи кожного відповідати на питання – як жити? і це змушує нас інтерпретувати відповіді в термінах нашої самостійної ідентичності [12, с. 354–360].

Ж. Бодріяр представляє концепції гіперреальності у світі моделювання та симуляції, де ніщо дійсно не справдиться, і реальності не існує. На думку Ж. Бодріяра, ми живемо в світі імітації, у реальності, яка тільки набуває своїх рис, але насправді взагалі не існує. Це означає, що майже неможливо відрізнити реальне від уявного, що, у свою чергу, зумовлює те, що фантастика створює те, що тільки схоже на світ, який нас оточує. Ми часто замислюємося, чи є образ, презентований телебаченням, справжнім, чи такі ситуації можуть статися в нашому житті [3, с. 350–351].

У результаті сама симуляція не приховує реальності, а ховається, що її взагалі не існує. Таке саме нині відбувається із символами, знаками, певними культурними кодами, які є нічим іншим, як словами, за якими нічого не приховано. Реальність перестає посилатися на щось або когось, вона стає порожньою, без змісту або без посилання на символи, ознаки, які мають сенс.

За аналогією Е. Фромм сприймає всю проблему дослідження особистої свободи й аналізує цю діалектику у творі «Втеча від свободи» [7].

Підкреслюючи диспропорції, характерні для поточного часу, між позитивними та негативними свободами, він окреслює можливі наслідки для окремих осіб, таких якостей, як, наприклад, байдужість.

Парадоксом, з яким стикаються соціальні суб'єкти, є неоднозначний характер буття вільною людиною, яка має стійке бажання опинитися під владою та керівництвом (суспільством, референтними групами або владою), навіть якщо воно набуде форми особистісної ідентифікації.

Німецький дослідник дуже конкретно фіксує це явище: «...одночасно люди втратили зв'язок, що забезпечував їм безпеку, тож ця невідповідність змушує свободу ставати нестерпним тягарем. Він стає синонімом сумніву, життя, позбавленого сенсу й мети. Тоді народжується потужна тенденція втекти від такої свободи, або до підпорядкування, або до будь-яких стосунків з людьми та зі світом, що забезпечить свободу від невизначеності, навіть за ціною втрати власної свободи» [7, с. 51].

Стан аномії спостерігається, передусім, у культурі (розподіл цінностей та норм) і соціальній структурі (розлад зв'язків). У соціології цей термін був використаний Е. Дюркгеймом, який описав це поняття як потенційну нестачу регулювання розвитку сучасного суспільства в контексті неконтрольованого розвитку поділу праці, що супроводжується не інтеграцією, а спеціалізацією, диференціацією, що часто призводить до хаосу.

Солідарність, з одного боку, сприяє посиленню соціальних зв'язків, а з іншого – її брак спонукає людей до самогубства [14, с. 49–51]. У цьому контексті Е. Дюркгейм вживає термін «аномічне самогубство», що викликано послабленням впливу на індивідуальні соціальні інститути, такі як: сім'я, церква, професійна корпорація тощо. Описує цей тип самогубства як реакцію на втрату будь-якої орієнтації внаслідок раптових та глибоких соціальних змін, які відбуваються, наприклад, у періоди економічних криз.

Аномія також означає розрив зв'язків між соціальними акторами. На цей аспект вказував і Р. Мертон, згідно з яким аномія означає конфлікт між окремими цілями особи, актором та нормами, за допомогою яких цих цілей досягають. Відповідно до цього, кожна культура визначає конкретні цілі та сподівається, що люди досягнуть їх належним чином. Водночас у спільноті існують визнані засоби, за допомогою яких цілі повинні бути досягнуті. Аномічна поведінка виникає, коли обирають заходи, які не приймаються суспільством, коли засоби не підбираються належним чином. Стан аномії – це ситуація, коли ігнорування існуючої соціальної системи ґрунтується на переконанні, що основні соціальні норми втратили свій сенс і більше не діють. Аномія означає, перш за все, амбівалентне ставлення до цінностей та норм, прийнятих конкретним суспільством, що може призвести до створення злочинних груп, які живуть за межами загальноприйнятої системи права в суспільстві.

Висновки. Підсумовуючи ці міркування, можна зробити висновок, що постмодернізм – це образ і стан сучасного суспільства, що пронизує всі сфери життя людини, його поведінку та світогляд, структури мислення та діяльності, що домінують, мистецтво, політику й навіть релігію та науку.

Витоки постмодернізму деякі автори шукають у змінах 1960-х рр. у Європі та Північній Америці. Суть цих змін полягала в тому, щоб поставити індивідуальну людину та її суб'єктивність над усією традицією, над усіма інституціями, над об'єктивними істинами чи моральними, звичаєвими та правовими нормами.

Сильна акцентуація особистості та її унікальність – це не специфіка постмодернізму. Це було важливим елементом і в культурі модернізму та сучасності між серединою XIX та серединою XX ст. Проте в ті часи людина не була в такий радикальний, як нині, спосіб протиставлена традиціям, моральним нормам чи інституціям, а суб'єктивізм конкретної людини не був протиставлений об'єктивній реальності, в якій вона жила.

Відповідно до сучасної тенденції, людину розуміють як внутрішньо добра, гармонійну й безконфліктну істоту. Вона узурпує атрибути Бога, сама встановлює норми та цінності, які керують її поведінкою й повсякденним життям. Її суб'єктивні вірування, емоційні переживання або прагнення завжди є правильними та гідними реалізації. Як наслідок, суб'єктивність цієї людини, її індивідуальне «Я» стає найвищою, навіть єдиною нормою мислення, діє і дає сенс своєму життю. Інакше кажучи, в перспективі постмодернізму ця людина не повинна – або скоріше не повинна – керуватися спостереженням об'єктивних фактів і умов або робити логічний аналіз власної поведінки.

Навпаки, нормою людського мислення повинно бути суб'єктивне переконання цієї людини, норма поведінки її суб'єктивної совісті, а основою для розуміння сенсу існування має бути лише специфічна історія, конкретний горизонт досвіду та почуття окремих людей. У постсучасності таку абсолютизацію суб'єктивізму тлумачать як універсальний принцип.

Доба сучасності закінчилася й була витіснена постмодерністською. Процеси територіальної експансії держав досягли апогею, набули поширення ідеї, засновані на раціональності та раціональному розумінні Всесвіту. Унаслідок дії цих фактів були створені концепції загальних прав людини, соціального ладу та стилів лідерства.

Демократія стала універсальною й глобальною моделлю функціонування держави. У результаті цієї універсалізації Ф. Фукуяма оголосив «кінець історії», який, на його думку, був пов'язаний з місією національної держави [8, с. 24–25]. Постмодернізм є виразом модерністської кризи, наукових цінностей. Ідеали інформаційного суспільства та мультикультуралізм дуже добре вписуються в культуру постмодерної доби, підкреслюють важливість багатогранності та протистоять модерністським науковим концепціям.

Для постмодернізму характерні, між іншим, відсутність значущих ідей, що лежать в основі рефлексії над культурою та функціонуванням суспільств, а також чітко визначених культурних цінностей; заохочення до споживчої поведінки, часто обманного та ефемерного досвіду реальності; повага до якості новини, пародії, гумору та шоку, а також значна комерціалізація життя [4, с. 11].

Нині, з одного боку, загальновизнані цінності часто не вимагають жертв від людей, а також віддаляють їх від традицій. З іншого боку, ваги набувають різні типи задоволень, пов'язаних з релаксацією, гедонізмом та індивідуалізмом. Тому є сенс говорити про глобальні зміни в засобах ко-

мунікації, цінностях, стилі життя та соціально-культурних закономірностях.

Список використаної літератури

1. Bauman Z., *Wieloznaczność nowoczesność. Nowoczesna wieloznaczność*, Warszawa, 1995.
2. Bauman Z. *Пłynна nowoczesność*. Kraków, 2006.
3. Baudrillard J. *Симулякры і симуляcje. Rzeczywistość nie istnieje*. Warszawa, 2005.
4. Beck W. *Spółczesność ryzyka. W drodze do innej rzeczywistości*. Warszawa, 2002.
5. Beckford J. *Teorie społeczne a religia*. Kraków, 2006.
6. Bourdieu P. *Медитacje pascaliańskie*. Warszawa, 2006.
7. Fromm E. *Ucieczka od wolności*. Warszawa, 2007.
8. Fukuyama F. *Koniec historii*. Poznań, 1996.
9. Giddens A. *Сocjologia. Zwięzłe, lecz krytyczne wprowadzenie*. Poznań, 1998.
10. Giddens A. *Рамы późnej nowoczesności. Współczesne teorie socjologiczne II / A. Jasińska-Kania (red.)*. Warszawa, 2006.
11. Giddens A. *Konsekwencje nowoczesności*. Kraków, 2008.
12. Harrington J. *Moderni socjalni teorie*. Praha, 2006.
13. Motak D. *Nowoczesność і фундаментализм. Ruchy antymodernistyczne w chrześcijaństwie*. Kraków, 2002.
14. Piwowarski W. *Словник katolickiej nauki społecznej*. Warszawa, 1993.
15. Szacki J. *Historia myśli socjologicznej*. Warszawa, 2005.
16. Sztompka P. *Сocjologia zmian społecznych*. Kraków, 2007.
17. Sztompka P. *Сocjologia. Analiza społeczeństwa*. Warszawa, 2009.

Стаття надійшла до редакції 12.08.2018.

Руг Ян. Социальные и культурные детерминанты постмодернизма

Статья посвящена аналитическому осмыслению социальных и культурных детерминант и особенностей становления постмодернизма как новой современной реальности. Рассматривается постмодернизм как термин, используемый для объяснения социокультурных изменений, которые произошли после Второй мировой войны. Постмодернизм как современная эпоха характеризуется изменениями в отношениях между людьми, стиле жизни, потреблении, проведении свободного времени. Анализируются предпосылки возникновения общества постмодерна, выявляются его доминирующие черты: индивидуализм, дифференциация, рационализация и экономизм. Обосновывается положение о том, что в современном мире нормой человеческого мышления должно быть субъективное убеждение человека, норма поведения его субъективной совести, а основой для понимания смысла существования должна быть только специфическая история, конкретный горизонт опыта и чувства отдельных людей.

Ключевые слова: *постмодернизм, современность, модернизация, глобализация, потребление, свободное время, субъективность, социокультура.*

Rug Yan. The Social and Cultural Determinants of Postmodernism

In the article, postmodernity is considered as a picture and state of modern society, permeating all areas of human life, its attitudes and worldview, dominant patterns of thinking and behavior, and art, politics, and even religion and science. According to the author, the roots of postmodernism are in the transformation of the 1960s in Europe and North America. The essence of these changes was to put an individual man and his subjectivity above all tradition, above all institutions, over objective truths or moral, moral and legal norms. Strong accentuation of the individual and its uniqueness is not the specificity of postmodernity. This was an important element also in the culture of modernism and modernity between the mid-

nineteenth and mid-twentieth century. However, in that era, the individual was not as radical as it is today, a manner opposed to tradition, moral norms or institutions, and the subjectivism of a particular person was not contrasted with objective the reality in which he lived. According to the current tendency, man is understood as an intrinsically good, harmonious and conflict-free creature. As a consequence, the subjectivity of a given person, his individual «I» becomes the highest, even the only norm of thinking, acting and giving meaning to his own life. The author says that the era of modernity has come to an end and has been supplanted by the postmodern era. Democracy has become a universal and global model of the functioning of the state. Postmodernism is characterized by, among others lack of significant ideas that underlie reflection on the culture and functioning of societies. At present, the values that are celebrated often do not require many sacrifices from people, and also cut them off from tradition. On the other hand, they gained the weight of various types of pleasures associated with relaxation, hedonism and individuality. According to the author, there are global changes within the means of communication, values, lifestyle and socio-cultural patterns.

Key words: *postmodernism, modernity, modernization, globalization, consumption, free time, subjectivity, socioculture.*